

УДК 657.1

Л.Б. Іванова, канд. екон. наук

Київський економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ БОРЖНИКА НА ОСНОВІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Л.Б. Іванова, канд. екон. наук

Киевский экономический университет имени Вадима Гетьмана, г. Киев, Украина

ИССЛЕДОВАНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В УСЛОВИЯХ АНТИКРИЗИСНЫХ ДЕЙСТВИЙ ДОЛЖНИКА НА ОСНОВАНИИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО АНАЛИЗА

L.B. Ivanova, PhD

Kyiv Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

STUDY OF ACCOUNTING IN THE CRISIS OF ACTION OF THE DEBTOR IS BASED ON INSTITUTIONAL ANALYSIS

Охарактеризовано інституціональне середовище інституту неспроможності та фактори впливу на нього. На підставі інституціонального аналізу досліджено сукупність формальних та неформальних правил двох взаємодоповнюючих інститутів: неспроможності та бухгалтерського обліку. В результаті аналізу обмежень прав власності учасників антикризових заходів визначені специфічні завдання бухгалтерського обліку суб'єкта-боржника у реальному секторі економіки.

Ключові слова: трансформація бухгалтерського обліку, інституціональний підхід, обмеження інституту неспроможності, завдання та об'єкти обліку.

Охарактеризованы институциональная среда института несостоятельности и факторы воздействия на него. На основании институционального анализа исследовано совокупность формальных и неформальных правил двух взаимодополняющих институтов: несостоятельности и бухгалтерского учета. В результате анализа ограничений прав собственности участников антикризисных мер определены специфические задачи бухгалтерского учета субъекта-должника в реальном секторе экономики.

Ключевые слова: трансформация бухгалтерского учета, институциональный подход, ограничение института несостоятельности, задачи и объекты учета.

Institutional environment of the Institution of solvency and factors influencing it are characterized. A set of formal and informal rules of two complementary institutions: solvency and accounting are investigated on the basis of institutional analysis. Specific tasks of accounting of an entity-debtor in the real economy are determined as follows from the analysis of restrictions on the proprietary rights of the participants of anti crisis activities.

Key words: transformation of accounting, institutional approach, the limitation of the Institution of insolvency, accounting tasks and objects.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нині бухгалтерський облік володіє всіма складовими розвинутих наук – предметною галуззю [19; 7; 9; 10], метою та комплексом завдань з надання інформації та її усвідомлення, що вирішується на основі принципів побудови, форм і способів наукового пізнання. Проте важливі процеси сучасності – кризи, що чергуються за певними проміжками часу, глобалізація світової економіки зумовлюють подальше удосконалення методології бухгалтерського обліку та аналізу в пошуку нової парадигми, яка відповідатиме етапам його реформування щодо впровадження у світову глобальну систему за умови стійкого розвитку національних суб'єктів господарювання.

На думку багатьох фахівців з бухгалтерського обліку та аналізу, сучасна парадигма щодо якісних змін інформаційного поля економіки та управління пов'язана з використанням інституціональної теорії, а саме адаптації інституціонального підходу до теоретико-методологічного і практичного осмислення напрямків розвитку бухгалтерського обліку [19, с. 62].

Інститут як конституйоване (визначальне) поняття інституціоналізму, напрямку економічної думки є зразком групової поведінки, що сприймається як фундаментальна частина культури. До типологічних прикладів інститутів належать традиції, правила, принципи, соціальні установки, формальні і неформальні норми [1, с. 10; 2; 3; 4, с. 12].

Неоінституціональний аналіз, як вища ступінь дослідження обліку, може розгортатися на декількох рівнях – інституціональному, організаційному та індивідуальному. За змістом він являє собою спробу відповісти на три взаємозалежних питання:

1) про закономірності розвитку, відбору і зміни різних соціальних інститутів;

2) про вибір тих чи інших організаційних форм залежно від характеру існуючого інституційного середовища;

3) про особливості поведінки економічних агентів у межах різних організацій, що зумовлює дослідження бухгалтерського обліку на міждисциплінарному рівні [4; 8]. У роботі О.О. Канцурова напрями інституціонального аналізу доповнені більш детальним переліком етапів, серед яких визначається аналіз компліментарності соціально-економічного інституту та його відповідності інституціональній структурі [7, с. 122].

У розумінні аналізу компліментарності, як взаємної відповідності та доповнення частин при утворенні цілого, можна вважати його одним із напрямів удосконалення методології бухгалтерського обліку. Як зазначає Л.А. Чайковська, якісна зміна бухгалтерського обліку може відбуватися на основі базових методологічних розробок і теоретичних засобів за допомогою функціонального взаємодоповнення «інституту бухгалтерського обліку та суміжних інститутів в умовах їх взаємодії» [19, с. 62].

До суміжних інститутів бухгалтерського обліку належить інститут неспроможності, який як невід'ємна складова ринкової економіки стикається у реальності з системою, що охоплює одночасно радикальну систему основ господарювання, підприємництва, управління та обліку. Нормативною (формальною) складовою інституціонального середовища неспроможності виступає Закон про банкрутство та зміни до нього [17; 18]. Через сутність конкурсного процесу банкрутства (яка є складовою антикризових заходів) системі антикризового управління притаманний внутрішній конфлікт різноспрямованих інтересів його учасників. У зв'язку з цим інститут неспроможності являє собою три ієрархічних рівня: перший – це інституціональний суб'єкт в особі боржника; другий – кредиторів, ради кредиторів; третій – органів влади, які регулюють відносини між першою та другою сторонами за допомогою норм Цивільного, Господарського, Податкового кодексів України, законодавства про банкрутство та інших законів. Ці правові норми регулюють певні правила поведінки представників підсистем з урахуванням мотивів і стимулів кожної. З погляду інституціональної теорії в центрі внутрішнього конфлікту постають відносини власності, що виникають у результаті обмеження ресурсів [20, с. 62]. Унаслідок цих обмежень, як матеріальних, так і часових, антикризове управління має певні особливості, які необхідно враховувати у бухгалтерському відображенні його процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з інституціональними теоріями, досить ґрунтовно досліджено в зарубіжній літературі, в працях таких авторів, як: А. Алчіан, Д. Белл, Ф. Беш, Дж. Б'юкенен, Дж. Гелбрейт, Г. Десец, М.Ж. Денс, Г. Колабрезі, Д. Коттер, Р.Х. Коуз, У. Мекліна, К. Менгер, Д. Норд, В. Ойкен, М. Олсон, Р. Познер, М. Уільямсон, М. Портер, Р. Ріхтер, М. Тул, Г. Шмоллер, А. Шюллер. Проблематика інституціоналізму найбільш вдало викладена у роботах відомих українських та російських дослідників: В.С. Антонова, С.І. Архієреєва, А.А. Аузана, В.Д. Базилевича, В.М. Гейця, А.А. Гриценко, В.П. Гутника, В.В. Дементьєва, Р.І. Капелюшнікова, Б.Є. Кваснюка, Я.І. Кузьміна, Р.М. Нуреєва, О.М. Олійника, В.П. Тамбовцева, А.Є. Шаститко, А.А. Яковлева та інших.

Теоретико-методологічні основи антикризового управління представлено у роботах багатьох авторів, серед яких І.А. Бланк, С.М. Іванюта, А.М. Поддєрьогін, О.О. Терещенко, А.В. Череп. Визначальна вітчизняна наукова праця стосовно дослідження інституціональ-

ного підходу до вирішення саме проблем розвитку системи антикризового управління належить Г.Г. Джуню.

Питанням вдосконалення дослідження бухгалтерського обліку присвячені роботи таких учених, як: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, Ю.А. Кузьмінський, Л.Г. Ловінська, Н.М. Малюга, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, В.Г. Швець, В.О. Шевчук. Окреслення питань використання інституціонального підходу щодо удосконалення методології бухгалтерського обліку було проведено у працях Г.Г. Кірейцева, а у межах галузевого аспекту у фундаментальній праці В.М. Жука. Дослідженню засобів і методів підвищення ефективності розвитку облікового процесу на основі інституціональної теорії присвячена ґрунтовна праця російського вченого Л.А. Чайковської. Використання інституціонального аналізу як спеціального методу дослідження бухгалтерського обліку надано у праці вітчизняного науковця О.О. Канцурова. Розгляду теоретичних питань на основі інституціонального підходу стосовно бухгалтерського обліку в антикризовому управлінні боржника реального сектору економіки уваги не приділялося.

Мета статті полягає у визначенні специфічних завдань бухгалтерського обліку на основі застосування напрямів інституціонального аналізу, наукового обґрунтування шляхів розв'язання цих завдань в умовах антикризового управління суб'єкта-боржника у реальному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу. Реформування бухгалтерського обліку нерозривно пов'язано з сучасними світовими явищами в економіці: міжнародним процесом глобалізації, його впливом на міжнародний інформаційний простір, інфляцією, системними та локальними кризами. На думку видатного вітчизняного вченого Г.Г. Кірейцева, економічні перетворення з цього приводу потребують дослідження причин виникнення глобалізації, визначення її ролі в обґрунтуванні вибору концепції розвитку економіки, створення механізмів реалізації таких концепцій, і на цій основі оновленню національних систем бухгалтерського обліку [11]. Зміна парадигми та розвиток методології бухгалтерського обліку з урахуванням тенденцій сучасного простору багатьма дослідниками вважаються можливими на основі інституціонального підходу, сенс якого полягає у тому, щоб не обмежуватися аналізом економічних категорій і процесів у чистому вигляді, а включити в аналіз інститути, враховуючи позаекономічні чинники. «Важливість дослідження інституціонального середовища, його впливу на ефективність ведення бухгалтерського обліку та складання звітності в цілому полягає у тому, що саме таким чином стає можливим з достатньою точністю досліджувати і виявити вплив того чи іншого чинника навколишнього середовища на облікову систему в цілому» [19, с. 78], як вважає Л.А. Чайковська. На думку цього автора, система обліку являє собою інститут бухгалтерського обліку з притаманним йому інституційним середовищем, загальними та специфічними завданнями. Розвиток методології та вирішення нагальних питань бухгалтерського обліку потребує врахування впливу інституційних факторів, серед яких фактор впливу системи антикризового управління [19, с. 82].

Розвиток методології бухгалтерського обліку на основі інституціонального підходу тісно пов'язаний з міждисциплінарним підходом, який, на думку багатьох авторів, виступає визначальною передумовою якісно нового етапу розвитку бухгалтерського обліку як науки [12, с. 111]. Серед наукових праць, присвячених методології наукового дослідження та наукових досліджень у галузевих економіках, міждисциплінарний підхід вважається найбільш актуальним [15, с. 22]. «Деякі зарубіжні вчені взагалі критикують «ізолювані дисципліни» як статичні та відірвані від реальності» [12, с. 111]. Також присутній погляд про користь міждисциплінарного підходу, але не у зв'язку з інституціональним інструментарієм, який, на думку цих авторів, є обмеженим теорією агент-

ських відносин [13]. Автор цієї статті дотримується погляду, що включення в інституціональний аналіз системи обліку інструментів з суміжних наук пов'язане саме з сутністю інституціонального підходу, який виник на перетині наукових досліджень економіки, соціології і психології. Інституціональний аналіз є одним з напрямів методу пізнання, який забезпечує більш повне розуміння ролі бухгалтерського обліку у прискоренні процесів розвитку економіки.

Система антикризового управління суб'єкта-боржника безпосередньо пов'язана з інститутом неспроможності. *Інституціональне середовище* неспроможності складається з формальних та неформальних правил, що мають прояв у діяльності органів державного управління, господарського суду, організацій та установ, що сприяють відновленню стійкого, ліквідного стану боржника, органів управління боржником. Формальна складова реалізується на основі законодавства про банкрутство, яке охоплює досудові санаційні та судові відновлювальні процедури, а також антикризові заходи поза процедурою досудової санації. Неформальні правила (норми) як засоби форм людської взаємодії є: продовженням формальних правил; соціально-санкціонованими нормами поведінки; внутрішніми, обов'язковими стандартами поведінки. Фактично роль неформальних інститутів виконує господарська етика або моральні правила, які пронизують відносини з приводу конкурсного процесу та притаманних йому суперечностей інтересів: між боржником і кредиторами, а також усередині групи між окремими видами кредиторів.

Взаємодія між формальними і неформальними нормами (обмеженнями) є одним із основних чинників динаміки внутрішнього середовища інституту та взаємодії суміжних інституціональних утворень, що пов'язано з наступним.

На стан розвитку інституту неспроможності впливають *групи формальних та неформальних факторів*: політичні, економічні, соціальні.

В антикризовому управлінні суб'єкта-боржника спостерігається тісне переплетення політичних та соціальних факторів. Законодавство про банкрутство як фактор формального середовища визначає концепцію розвитку інституту неспроможності на певному відрізку часу. Починаючи з 2000 року, в Україні обрано антикредиторський вектор, за яким держава встановила пріоритет збереження майна підприємства-боржника за умови можливого відновлення його платоспроможності. Згідно з цим припускається превалювання реабілітаційних заходів у порівнянні з ліквідаційними процедурами, встановлюються (через дію Закону про банкрутство) певні заборони, обмеження, вилучення [20, с. 60]. Як подовження та прояв реалізації формальних норм, тобто законодавства про банкрутство, виступає політичне середовище, яке має бути спрямовано: на збереження майна господарюючого суб'єкта, на якому випускалася продукція та сплачувались податки; збереження робочих місць; зниження збитків держави по виплаті допомоги з безробіття. Недосконалість нормативної бази зумовлює посилення державного контролю, глибинні вади якого, а також усталені способи прийняття рішень формують суперечності між формальними та неформальними правилами. Їх неадекватність реаліям ринкових відносин та розвитку економіки може призвести до тінізації системи антикризового управління, опортуністичної поведінки учасників його процедур, зокрема використовуючи дані бухгалтерського обліку при формуванні звітності підприємства. Незважаючи на обраний у системі антикризових заходів курс превалювання відновлювальних процедур у порівнянні з ліквідаційними, у реальній практиці більш 90 відсотків справ відбувається за скороченим порядком, який включає лише процедуру ліквідації. Отже, процес банкрутства, його норми використовуються: боржником як варіант закриття підприємства у сприятливих умовах списання боргів без обов'язків їх подальшого правонаступництва або кредитором як засіб перерозподілу власності. Одним з важливих факторів, що протидіють цим процесам, є підвищення якості складання фінансової звітності підприємства-боржника.

Підставою для вирішення цих проблем є позитивні зміни, що відбулися у методології бухгалтерського обліку (його формальних правилах): формування податку на прибуток на основі методології визначення фінансового результату діяльності підприємства у бухгалтерському обліку (з прийняттям Податкового кодексу України); створення методичного забезпечення щодо бухгалтерського обліку податкових різниць; внесення змін до Закону про бухгалтерський облік щодо прямого застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності корпорацій, малих та середніх підприємств державного сектору та інші [14, с. 58], які сприяють підвищенню довіри до фінансової звітності, у тому числі в умовах антикризового управління суб'єкта-боржника. У неформальному середовищі обліку реалізація складання звітності за міжнародними правилами ускладнюється: за рахунок об'єктивних причин недосконалості розвитку окремих ринкових інститутів, а отже, слабким мотивуванням підприємств щодо використання механізмів інвестування та фондового ринку; а також рівнем підготовки кадрів з бухгалтерського обліку. Приймаючи до уваги, що ці процеси мають тимчасовий характер, можна вважати, що негативна складова у політичних та пов'язаних з ними соціальних факторах інституту неспроможності нівелюватиметься за рахунок трансформації бухгалтерського обліку.

Економічні інституційні фактори у науковій літературі розглядаються у контексті з правами власності, тобто низки прав з використання та отримання доходу від власності та відчуженню інших осіб від використання майна або ресурсів. Нечіткість установок, наявність багатьох обмежень стосовно прав власності призведе до їх розмиття та, як наслідок, збільшення трансакційних витрат [16, с. 10]. Отже, економічні фактори інституту неспроможності є результатом дії правових норм законодавства про банкрутство.

Обмеження власності інституту неспроможності, що пов'язані з концепцією захисту цілісного майнового комплексу, створюють проблемне поле бухгалтерського обліку суб'єкта-боржника в умовах антикризового управління. З одного боку, бухгалтерський облік підприємства у досудових та судових відновлювальних процедурах здійснюється на основі норм, загальних для інституціональних одиниць реального сектору економіки, з іншого боку – необхідно враховувати специфіку інституту неспроможності.

Однією з груп специфічних завдань бухгалтерського обліку суб'єкта-боржника, а у деяких випадках ініціюючих справу про банкрутство кредиторів, є витрати, які можна класифікувати як трансакційні, облік та аналіз яких є необхідною умовою для прийняття управлінських рішень підприємств. У бухгалтерському обліку постає питання відображення таких витрат у звітності суб'єкта-боржника, в економічному аналізі – постійного дослідження з метою їх скорочення [5, с. 82].

Інша група завдань бухгалтерського обліку зумовлена сутністю конкурсного процесу інституту неспроможності, його спрямованістю щодо урегулювань конфліктів стосовно виконання контрактів. У зв'язку з цим в обліковому аспекті головним об'єктом виступає заборгованість суб'єкта-боржника, кризовий стан якого може спричинити фінансову загрозу кредиторам. У бухгалтерському відображенні процесів управління кредиторською заборгованістю (реструктуризації боргів, обміну та продажу активів, відмінених угод та інше) суб'єкта-боржника має враховуватися вплив обмежень системи антикризового управління, які стосуються як кредиторів, так і боржника. Для кредиторів – це: порядок відсіювання кредиторів на етапі формування реєстру кредиторських вимог; мораторій на задоволення вимог кредиторів протягом відновлювальних процедур боржника; встановлення порядку черговості погашення вимог. Для боржника обмеження стосуються процедурних питань керівництва підприємства: обмеження функцій на етапі розпорядження майном; усунення від керівництва або звільнення керівника у період санаційних процедур, тобто вирішення питань виробничої діяльності та пода-

льших процедур щодо боржника спеціально призначеною господарським судом особою (арбітражним керуючим), комітетом кредиторів та судовими органами.

Обмеження власності є причиною можливої опортуністичної поведінки у процедурах антикризових заходів, зокрема це стосується робітників бухгалтерії, що мають у розпорядженні інформаційний ресурс, у якому зацікавлені кредитори та інші учасники відновлювальних процесів, що може призвести до асиметрії інформації. Це є важливим чинником у підготовці та формуванні звітності за змістом і формою, яка має бути складена в інтересах не однієї окремої групи користувачів, а всіх учасників і зацікавлених осіб досудових та судових процедур банкрутства.

Специфічні завдання бухгалтерського обліку в системі антикризових заходів стосуються дебіторської заборгованості, визначення сумнівних та безнадійних боргів, погашення яких відбувається з певними відмінностями та має значення: в оцінюванні джерел санаційних процедур; у використанні нормативних правил стосовно реструктуризації заборгованості [6, с. 10]. У зв'язку з тим, що сумнівність є категорію декількох дисциплін, на нашу думку, відносно її визначення можливо використовувати міждисциплінарний підхід. Такий підхід на основі методу компаративістики дає змогу порівняти методики визначення та погашення сумнівних боргів за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, а також порядками до окремих норм податкового законодавства.

Висновки. На основі інституціонального аналізу бухгалтерського обліку в умовах системи антикризових заходів можна зробити такі висновки.

У розвитку методології наукового знання бухгалтерського обліку інституціональний підхід вважається одним із найактуальніших напрямів завдяки використанню поряд з економічними факторами факторів позаекономічного характеру, що дозволяє скласти більш повне уявлення про предмет та об'єкт дослідження.

Інституціональний підхід, аналіз формальних та неформальних правил суміжних інститутів неспроможності та бухгалтерського обліку дозволяє у комплексі розглянути суперечності, що є наслідком сучасного рівня розвитку ринкових відносин.

Дослідження на основі міждисциплінарного підходу дозволяють розширити та поглибити вивчення суміжних галузей знання. У бухгалтерському обліку в системі антикризового управління суб'єкта-боржника це має прояв в аналізі причин опортуністичної поведінки при складанні фінансової звітності, зокрема при визначенні сумнівності боргів у межах аналізу дебіторської заборгованості як джерела санаційних заходів.

Аналіз інституціонального середовища інституту неспроможності, взаємозв'язків формальних та неформальних правил конкурсного процесу процедур банкрутства дозволяє уточнити сферу завдань та об'єкти бухгалтерського обліку суб'єкта-боржника в реальному секторі економіки. Специфічні завдання бухгалтерського обліку в системі антикризового управління підприємства-боржника зумовлено нормами, обмеженнями, структура яких підпорядковується концепції антикредиторського характеру, спрямованістю на захист цілісного майнового комплексу. Для кредиторів ці обмеження стосуються прав власності, для боржника – розпорядження майном, що зумовлює розроблення методологічних основ бухгалтерського відображення: специфічних витрат; формування та погашення вимог конкурсних кредиторів, реструктуризації боргів, обміну та продажу активів, відмінених угод.

«Застосування інституціонального аналізу як спеціального міждисциплінарного методу, який ґрунтується на методології інституціоналізму, для дослідження системи бухгалтерського обліку дає змогу вийти на якісно новий рівень теоретико-методичних напрацювань» [7, с. 125]. Вирішення специфічних завдань бухгалтерського обліку сприятиме підвищенню рівня якісних характеристик фінансової звітності, підвищенню довіри до неї учасників та

зацікавлених осіб в умовах антикризового управління, а також подальшому розвитку інституту неспроможності як важливого фактора цивілізованих ринкових відносин.

Список використаних джерел

1. *Архієреєв С. І.* Трансакційний сектор економіки України : монографія / С. І. Архієреєв. – Х., 2003. – 56 с.
2. *Великий* енциклопедичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/logic/291>.
3. *Економічний* словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_synonims/64695/.
4. *Институциональная* архитектура и динамика экономических преобразований / [Т. И. Артемова, С. И. Архиевеев, А. А. Гриценко и др.] ; под ред. А. А. Гриценко. – Х. : Форт, 2008. – 928 с.
5. *Іванова Л. Б.* Підходи до бухгалтерського обліку трансакційних витрат в умовах антикризових заходів / Л. Б. Іванова // Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання : зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 червня 2013 р.). – К. : МІБО КНЕУ, 2013. – С. 80-83.
6. *Іванова Л. Б.* Теоретичні засади визначення сумнівних та безнадійних боргів в умовах антикризових заходів / Л. Б. Іванова // Бізнес-інформ. – 2013. – № 3. – С. 286-292.
7. *Канцуров О. О.* Інституціональний аналіз як спеціальний метод дослідження бухгалтерського обліку / О. О. Канцуров // Наукові праці НДФІ. – 2010. – № 4. – С. 115-125.
8. *Капелюшников Р. И.* Право собственности (очерк современной теории) [Электронный ресурс] / Р. И. Капелюшников. – Режим доступа : http://magazines.russ.ru/oz/2004/6/2004_6_10-pr.html.
9. *Кирейцев Г. Г.* Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета : научный доклад / Г. Г. Кирейцев. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Житомир, ЖГТУ, 2008. – 76 с.
10. *Кирейцев Г. Г.* Регулювання розвитку бухгалтерського обліку у сільському господарстві України / Г. Г. Кирейцев // Збірник наук. праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Вип. 17.2. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 22-29.
11. *Козлова М. О.* Глобалізаційні процеси: Економіко-сутнісне наповнення та соціально-економічні наслідки [Електронний ресурс] / М. О. Козлова, Д. О. Грицишин // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 2 (56). – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_2_2/5.pdf.
12. *Козлова М. О.* Міждисциплінарні та трансдисциплінарні зв'язки бухгалтерського обліку / М. О. Козлова // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 4 (62). – С. 111-116.
13. *Кризис* теории бухгалтерского учета: пути решения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.buliver.ru/content/view/83>.
14. *Ловінська Л. Г.* Державне регулювання бухгалтерського обліку в Україні: мета та сфера впливу / Л. Г. Ловінська // Фінанси України. – 2012. – № 4. – С. 56-66.
15. *Новиков А. М.* Методология научного исследования / А. М. Новиков. – М. : Либроком, 2009. – 280 с.
16. *Норд Д.* Институты, институциональные изменения и функционирование экономики : пер. с англ. / Д. Норд. – М. : Начала, 1997. – 180 с.
17. *Про відновлення* платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Електронний ресурс] : Закон України № 784-XIV від 30.06.99. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2343-12>.
18. *Про відновлення* платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Електронний ресурс] : Зміни до Закону України № 4212-VI від 22 грудня 2011 року. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4212-vi>.
19. *Чайковская Л. А.* Современные концепции бухгалтерского учета (теория и методология) : монография / Л. А. Чайковская. – М. : Бухгалтерский учет, 2007. – 240 с.
20. *Ivanova L. B.* Institutional aspects in accounting of debtor entity / L. B. Ivanova // International Scientific Riodical «Modern Fundamental And Applied Researches». – 2013. – № 3. – P. 59-64.